

УДК 621.1

І.В. Кузьо, І.П. Смерека, Я.А. Зінько
 Національний університет „Львівська політехніка“,
 кафедра теоретичної механіки

СПЕЦІАЛЬНІ Ateb-ФУНКЦІЇ В ЗАДАЧАХ ОПТИМІЗАЦІЇ КЕРОВАНИХ РУХІВ

© Кузьо І.В., Смерека І.П., Зінько Я.А., 2003

На основі гіперболічних Ateb-функцій запропоновано методикку розв'язання задач оптимального керування рухом матеріальних об'єктів при дії на них суттєво нелінійного лобового опору. Розглянуто приклад оптимального розгону матеріального об'єкта.

On the basis of the methods of hyperbolic Ateb-functions the ways of solving the problems of optimal motion directing of material objects influenced by some essentially non-linear front resistance have been suggested. An example of optimal starting point of same material objects has been shown.

Серед різновидностей задач механіки руху об'єктів значне місце посідають випадки, в яких об'єкт керування знаходиться в стані неперервного руху і змінюється під дією різних зовнішніх і внутрішніх факторів. Детально питання руху і управління таких об'єктів з лінійними і квазілінійними характеристиками силових факторів розглянуті в роботах Бельмана Р., Кумзака Г. Є., Лебедева В. М., Мойсеева М. М. і інших авторів. В роботах цих авторів, зокрема розглянуті задачі оптимального переведу об'єкта із початкового фазового стану в кінцеве за допомогою керуючої функції тяги.

Тут розглядається задача оптимального керування рухом літального апарату з врахуванням суттєво нелінійної характеристики зовнішнього опору.

Рух центра мас такого об'єкта під дією сили тяги і лобового опору може бути записано диференціальними рівняннями

$$\begin{aligned} \dot{x} &= y; \\ M\dot{y} &= P(t) - \beta y^\mu, \end{aligned} \quad (1)$$

де M – маса об'єкта; $x(t)$, $y(t)$ – переміщення і швидкість об'єкта; βy^μ – лобовий опір середовища; β – коефіцієнт лобового опору; $\mu = \frac{v_1 + v_1 + 1}{2v_1 + 1}$ ($v_1, v_2 = 0, 1, 2, \dots$); $P(t)$ – сила тяги.

Розглядається випадок руху об'єкта сталої маси під дією сили тяги, викликаної двигуном обмеженої потужності, для якого $P_{\min} \leq P(t) \leq P_{\max}$.

Задача оптимального керування рухом об'єкта є варіаційною задачею, яка полягає у побудові оптимального закону зміни сили тяги, що забезпечує мінімум інтегрального функціонала для заданого динамічного маневру

$$J = \frac{1}{2} \int_0^T P^2(t) dt. \quad (2)$$

$$\begin{aligned} x(0) &= x_0; & x(T) &= x_k; \\ y(0) &= y_0; & y(T) &= y_k, \end{aligned} \quad (3)$$

де x_0 і y_0 – початкові, а x_k і y_k – кінцеві значення шляху x і швидкості y ; T – час руху.

Знайшовши із формули (1) $P(t)$ і підставивши його у функціонал (2), поставлена задача набере вигляд

$$J = \frac{1}{2} \int_0^T [M\dot{y} + \beta y^\mu]^2 dt; \quad (4)$$

$$\begin{aligned} x(0) &= x_0; & x(T) &= x_k; \\ y(0) &= y_0; & y(T) &= y_k. \end{aligned} \quad (5)$$

Отже, динамічна (траєкторна) частина задачі зводиться до мінімізації інтегрального функціонала (4), внаслідок реалізації якої отримуємо експериментальні криві $x(t)$ і $y(t)$, які задовольняють початкові і граничні умови.

За знайденими експериментальними кривими $x(t)$ і $y(t)$ знаходиться оптимальне значення керуючої сили тяги $P(t)$, яка переводить об'єкт за час T із початкового положення в кінцеве.

Підінтегральна функція функціонала (4) задовольняє умови теореми Ейлера і диференціальне рівняння екстремальних розв'язків має вигляд

$$\ddot{y} - K^2 \mu y^{2\mu-1} = 0, \quad (6)$$

де $k = \frac{\beta}{M}$.

Розв'язок суттєво нелінійного диференціального рівняння (6) представляється через гіперболічні (аперіодичні) Атеб-функції [3].

$$\begin{aligned} y(t) &= a \cdot cha(m, 1, \psi); \\ \dot{y}(t) &= a^\mu k \cdot sha(1, m, \psi). \end{aligned} \quad (7)$$

Тут $\psi = \mu k a^{\mu-1} t + \psi_0$; $m = 2\mu - 1$; a і ψ_0 – сталі величини; $cha(m, 1, \psi)$ і $sha(1, m, \psi)$ – гіперболічні Атеб-функції, що задовольняють умови

$$\begin{aligned} \frac{d \cdot cha(m, 1, \psi)}{d\psi} &= \frac{1}{\mu} sha(m, 1, \psi); \\ \frac{d \cdot sha(1, m, \psi)}{d\psi} &= cha(1, m, \psi); \end{aligned} \quad (8)$$

$$[cha(m, 1, \psi)]^{2\mu} - [sha(1, m, \psi)]^2 = 1.$$

Підставляючи вирази (7) у рівняння (1), визначаємо оптимальне значення функції тяги.

$$P(t) = \beta a^\mu [sha(1, m, \psi) + [cha(m, 1, \psi)]^\mu]. \quad (9)$$

Враховуючи, що $\dot{x} = y$, після інтегрування знаходимо закон оптимального руху

$$x(t) = a \int_0^t cha(m, 1, \psi) dt + C_1. \quad (10)$$

Сталі інтегрування C_1 , a і ψ_0 знаходимо із початкових і граничних умов при $t = 0$ і $t = T$:

$$\begin{aligned} x(0) &= C_1; \\ y(0) &= a \cdot cha(m, 1, \psi_0); \\ y(T) &= a \cdot cha(m, 1, \psi(T)), \end{aligned} \quad (11)$$

де $\psi(T) = \mu k a^{\mu-1} T + \psi_0$.

На практиці часто зустрічаються такі задачі керування рухом:

1. Задача розгону. Потрібно розігнати або загальмувати об'єкт таким чином, щоб у момент часу T його швидкість набувала значення y_k .

Значення координати x_k у кінці проміжку керування $[0, T]$ у цьому випадку не цікавить.

2. Задача проведення. Потрібно, щоб об'єкт у момент часу T прийшов у точку з координатою x_k , значення швидкості y_k при цьому не цікавить.

3. Задача зближення. Потрібно привести об'єкт у точку з координатою x_k так, щоб його швидкість у момент зближення дорівнювала y_k .

4. Задача зближення в часі. Потрібно привести об'єкт у задану точку в заданий момент часу і з певною швидкістю.

Отримані вище результати дають можливість однозначно розв'язати перші дві задачі.

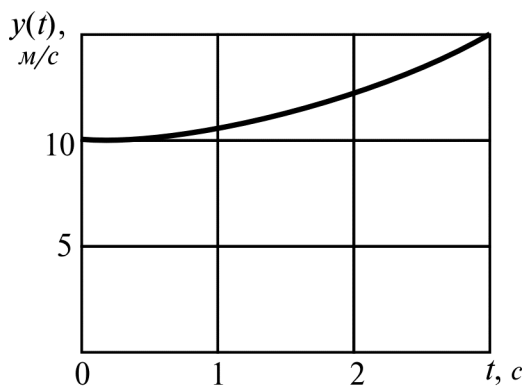

Рис. 1. Зміна швидкості руху

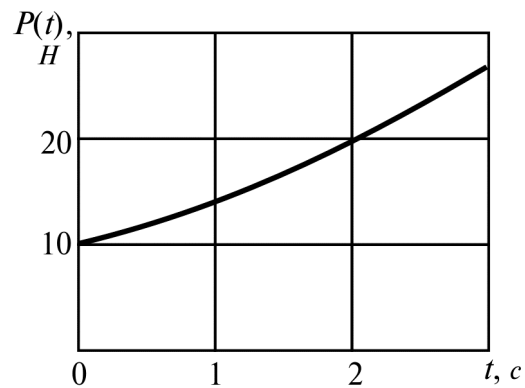

Рис. 2. Зміна оптимальної тяги

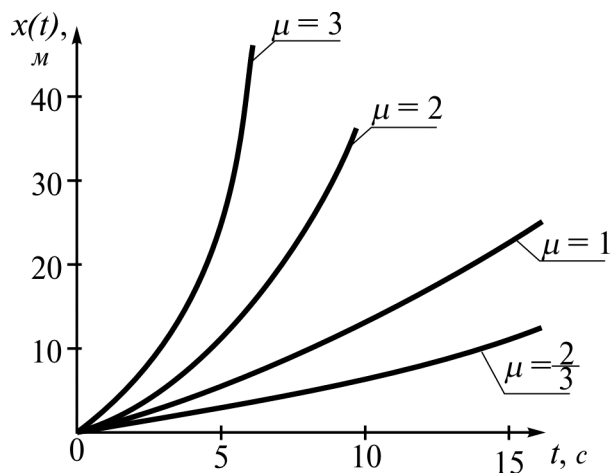

Рис. 3. Графік залежності руху з часом при різних μ

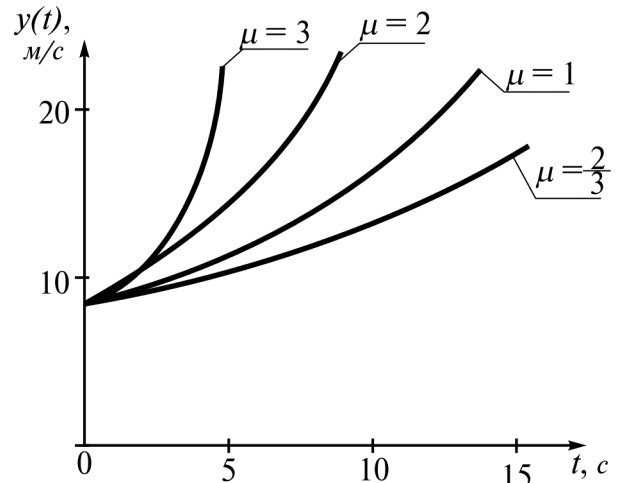

Рис. 4. Графік зміни швидкості з часом при різних μ

Приклад задачі розгону. Нехай $M = 1$ кг.; $\mu = 2$; $\beta = 0,1$; $T = 3$; $x(0) = 0$; $y(0) = 10$ м/с; $\dot{y}(0) = 0$; $y(T) = 15$ м/с;

Тоді на основі отриманих залежностей будемо мати: $K = 0,1$; $a = 10$; $\psi_0 = 0$; $\psi(T) = 6$.

На основі формул (7) і (9) на рис. 1 і 2 побудовані графіки зміни швидкості руху $y(t)$ і сили тяги $P(t)$;

На рис. 3, 4 і 5 приведені графіки залежностей руху $x(t)$, швидкості $y(t)$ і функції тяги $P(t)$ від часу при різних значеннях параметра нелінійності μ . Графіки побудовані для випадку коли $M = 1$ кг; $\beta = 0,1$; $x(0) = 0$; $y(0) = 1$ м/с; $\dot{y}(0) = 0$.

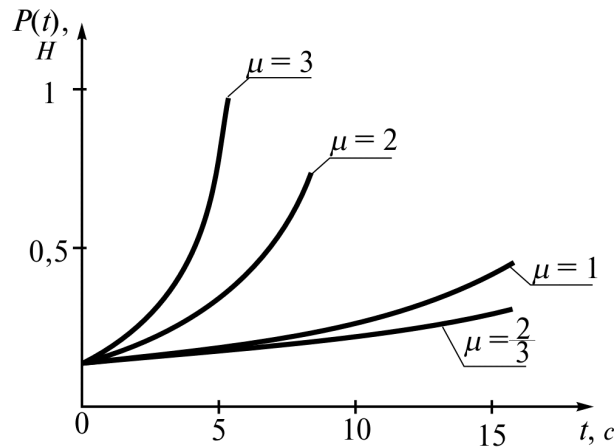

Рис. 5. Зміна оптимальної сили з часом при різних μ

На закінчення зауважимо, що гіперболічні Ateb-функції можуть бути застосовані і для дослідження оптимальних керованих рухів і в системах з врахуванням як в'язкого, так і сухого тертя

1. Беллман Р. Процессы регулирования с адаптацией. – М.: Наука, 1964. – 359 с.
2. Кумзак Г.Е. Оптимальные перелеты космических аппаратов. – М.: Наука, 1976. – 744 с.
3. Сенник П.М. Про Ateb-функції. – Докл. АН УРСР – Сер. А. – 1968. – № 1. – С. 23–27.

УДК 629.113-59.001.4

М.М. Осташук

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра автомобілебудування

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕМПЕРАТУРНИХ ГРАДІЄНТІВ У ПАРАХ ТЕРТЯ АВТОМОБІЛЬНИХ ДИСКОВИХ ГАЛЬМ НА ТРИВИМІРНИХ ТЕПЛОВИХ МОДЕЛЯХ

© Осташук М.М., 2003

Викладені результати порівняльних досліджень температурних градієнтів у різних парах тертя автомобільних дискових гальм при випробуваннях II, отримані комп'ютерним моделюванням.

The results of comparative studies of temperature gradients in different friction pairs of automobile disk brakes during Tests II are presented. They were obtained through computer simulation.

Відомо [1], що, крім температури поверхні тертя, на коефіцієнт тертя великий вплив спричиняє температурний градієнт. При цьому коефіцієнт тертя, а отже, і коефіцієнт ефективності гальмового механізму, зростають зі збільшенням температурного градієнта і